

U 38/2024 rd

Statsrådets skrivelse till riksdagen om förhandlingar om fördraget om formgivningsrätt

I enlighet med 96 § 2 mom. i grundlagen översänds till riksdagen en promemoria om förhandlingar om fördraget om formgivningsrätt.

Helsingfors den 12 september 2024

Näringsminister Wille Rydman

Specialsakkunnig Stiina Löytömäki

5.9.2024

FÖRHANDLINGAR OM FÖRDRAGET OM FORMGIVNINGSRÄTT

1 Bakgrund

Den 6 juni 2024 lade kommissionen fram en rekommendation (COM(2024) 232 final) till rådets beslut som syftar till att bemyndiga kommissionen att för Europeiska unionens räkning förhandla om ett fördrag om formgivningsrätt. Ordförandeskapet lämnade ett nytt förslag till kompromiss gällande mandatet den 16 juli 2024.

Kommissionens förslag behandlades i rådets arbetsgrupp för immaterialrätt den 10 juni, den 24 juni, den 2 juli och den 19 juli 2024. Målet är att anta förhandlingsmandatet i rådet i oktober och under behandlingen i Coreper innan dess.

Insatser för att på internationell nivå harmonisera vissa förfarandenaspekter när det gäller ansökningar om industriella formgivningar har pågått under överinseende av Världsorganisationen för den intellektuella äganderätten (Wipo) sedan 2005. År 2022 beslutade Wipos generalförsamling att sammankalla till en diplomatkonferens för att ingå ett fördrag 2024. Diplomatkonferensen förbereddes i en förberedande kommitté för Wipos mellanstatliga kommitté för lagstiftningen om varumärken, industriella formgivningar och geografiska beteckningar (den ständiga kommittén) i slutet av 2023. Den ständiga kommittén sammanträdde även vid ett särskilt möte före den förberedande kommittén.

Den 9 oktober 2023 antog den förberedande kommittén utkastet till fördragstext (grundförslag). Utifrån utkastet fortsätter förhandlingarna på diplomatkonferensen. Diplomatkonferensen beslutades äga rum i Riad mellan den 11 och den 22 november 2024. Syftet är att fördragstexten ska antas på diplomatkonferensen och sedan undertecknas.

Eftersom förhandlingarna om ett internationellt instrument om immateriella rättigheter, genetiska resurser och traditionell kunskap med anknytning till genetiska resurser ledde till att ett fördrag ingicks på diplomatkonferensen i maj 2024, har även de kommande förhandlingarna om fördraget om formgivningsrätt goda möjligheter att leda till att fördraget ingås. Det är särskilt industristaterna som vill att fördraget om formgivningsrätt ska ingås.

2 Syftet med fördraget

Formgivningsskydd är en immateriell rättighet som skyddar en produkts utseende. Skyddsprocesserna varierar dock i olika rättssystem och därför är det svårt för formgivare att skydda formgivningar. Genom att harmonisera villkoren för formgivningsansökningar och förenkla processerna ska fördraget om formgivningsrätt göra det enklare, mer förutsägbart och förmånligare för formgivare att skydda och kommersialisera formgivningar.

3 Fördragets huvudsakliga innehåll

Innehållet i utkastet till fördrag om formgivningsrätt

I immaterialrätten beviljas skydd för bland annat uppfinningar, varumärken, formgivningar och även verk. De nationella immaterialrättsmyndigheterna i EU:s medlemsstater registrerar nationella formgivningar, och gemenskapsformgivningar registreras av Europeiska unionens immaterialrättsmyndighet, som även administrerar dem.

Den ständiga kommitténs sekretariat lade fram det första utkastet till bestämmelser om lagstiftning och praxis inom industriell formgivning för kommittén 2010. EU har varit starkt positiv till harmonisering inom formgivningssektorn och har uppmanat till sammankallande till en diplomatkonferens för att anta ett fördrag om formgivningsrätt, som skulle kunna gynna alla Wipo-medlemsstater, oavsett deras utvecklingsnivå.

Innehållet i grundförslaget till fördrag om formgivningsrätt kan delas in i i) materiella bestämmelser och ii) administrativa bestämmelser och slutbestämmelser.

Fördraget om formgivningsrätt ska vara tillämpligt på alla industriella formgivningar som kan registreras enligt lagstiftningen i en fördragsslutande part (artikel 2 i utkastet). Utkastet innehåller bestämmelser om förfarandet för ansökning om och registrering av formgivningar (artikel 3). Artikel 3 gör även det möjligt för de fördragsslutande parterna att kräva att de sökande uppger ursprung eller källa för de genetiska resurserna, den traditionella kunskapen eller de traditionella kulturyttringarna i modellen. Dessutom innehåller utkastet bestämmelser om datum för inlämnande av ansökan (artikel 5). Det harmoniserar anståndsperioden till antingen sex eller tolv månader för att erhålla skydd för tidigare offentliggjorda formgivningar (artikel 6). Anståndsperiodens längd har inverkan på rätten till skydd för en formgivning som har offentliggjorts innan en ansökan om formgivningsskydd lämnats in. Bestämmelsen gör det till exempel möjligt för upphovsmannen att testa sin produkt på marknaden under en period av högst tolv månader innan upphovsmannen beslutar om denne ansöker om registrering av formgivningen eller inte.

Utkastet innehåller även krav på att lämna in ansökan i upphovsmannens namn (artikel 7), bestämmelser om ändringar och uppdelningar i flera formgivningsansökningar (artikel 8), offentliggörande av formgivningen (artikel 9), meddelanden och språk i meddelanden samt elektroniska meddelanden (artikel 10), innehåll i ansökningar om förnyelse (artikel 11), tidsfrister och lättnader i fråga om tidsfrister (artikel 12), särskilda bestämmelser om återinförande av rättigheter om sökanden eller innehavaren av formgivningsrätt inte har iakttagit processuella tidsfrister (artikel 13), rättelse eller tillägg av ansökningar om prioritet samt återinförande av prioritet (artikel 14), ansökningar om registrering av en licens eller ett garantiintresse (artikel 15), ansökningar om ändring eller återkallelse av en licensregistrering eller garantiregistrering (artikel 16), verkan av att en licens inte registrerats (artikel 17), angivande av licensinnehavare (artikel 18), ansökningar om ändring av registreringen av ägarbyte (artikel 19), namn- eller adressändringar (artikel 20), rättelse av misstag (artikel 21), tekniskt bistånd och utveckling av färdigheter (artikel 22) och föreskrifter (artikel 23). De administrativa artiklarna i utkastet gäller församling för parterna (artikel 24), en internationell byrå som ska utföra administrativa uppgifter rörande fördraget (artikel 25), ändring eller översyn av fördraget (artikel 26), rätten att bli part (artikel 27), ikraftträdande (artikel 28), förbehåll (artikel 29), uppsägning (artikel 30), språk och undertecknande (artikel 31) och depositarie, en roll som innehas av generaldirektören (artikel 32).

Vissa av dessa bestämmelser, bland annat skyldigheten i enlighet med artikel 3 att uppge ursprung eller källa, ger de fördragsslutande parterna en viss handlingsfrihet. Även om skyldigheten i artikel 3 till sin karaktär skiljer sig från det krav på obligatoriskt offentliggörande som ingår i instrumentet om genetiska resurser, antaget av Wipo i maj 2024, som de fördragsslutande parterna skulle vara skyldiga att införa i sin nationella lagstiftning, kan det

ändå ha störande effekter på erhållandet av formgivningsskydd i de jurisdiktioner som väljer att genomföra det. Artikel 3 har även samband med artikel 9 quinquies om undantag i fråga om offentligt tillgängliga databaser. Enligt artikeln får formgivning som bygger på eller innehåller traditionell kunskap eller traditionella kulturyttringar endast lagras i offentligt tillgängliga databaser med tillstånd av innehavarna av kunskapen eller yttringarna. Enligt artikeln ska administratören av en databas som innehåller registrerade formgivningar ordna en mekanism som ger ursprungsfolk och lokala samhällen möjlighet att motsätta sig lagring av traditionell kunskap eller traditionella kulturyttringar i databasen.

I de artiklar som inte har avgjorts än ingår utöver de ovannämnda artikel 22 om tekniskt bistånd och utveckling av färdigheter och artikel 24 om församling för parterna. När det gäller artikel 24 är framför allt möjligheten för församlingen för de fördragsslutande parterna att ändra tillämpningsbestämmelserna i bilagan till fördraget samt regeln om omröstning i församlingen, en fråga som är viktig för EU, politiskt sensitiva frågor.

Med undantag för artikel 3 och artikel 9 quinquies är grundförslaget i stort sett förenligt med EU:s målsättning. Under förhandlingarna strävar EU att säkerställa att fördraget om formgivningsrätt inte ska omfatta skyldighet att uppge traditionell kunskap, traditionella kulturyttringar eller genetiska resurser som används eller ingår i den industriella formgivningen. Förhandlingarna gällande regleringen av ursprungsfolken och lokala samhällens kulturyttringar fortsätter i Wipos mellanstatliga kommitté för immateriella rättigheter, genetiska resurser, traditionell kunskap och traditionella kulturyttringar (IGC-kommittén) och de omfattas inte av fördraget om formgivningsrätt. Under förhandlingarna strävar EU även efter att fördraget – om det slutliga fördraget omfattas av unionens exklusiva behörighet – säkerställer att Europeiska unionen, i de fördragsslutande parternas församling, kommer att kunna utöva den rösträtt som motsvaras av alla dess medlemsstater, utan att ett sådant arrangemang omfattas av något ytterligare villkor som skulle påverka utövandet av unionens exklusiva befogenhet. Om detta inte är möjligt, skulle röstetalet även kunna säkerställas så att EU även ger medlemsstaterna tillstånd att ansluta sig till fördraget, oberoende av unionens exklusiva befogenhet. Den nuvarande utformningen av fördraget kräver att medlemsstaterna utöver EU ska ansluta sig till fördraget separat i syfte att säkerställa röstetalet. Högst ska EU ha sammanlagt 27 röster.

Fördelning av befogenheten mellan EU och medlemsstaterna

Kommissionen har ansett att EU har exklusiv befogenhet att ingå fördraget med stöd av artikel 3.1 och 3.2 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget). Enligt artikel 3.1 EUF-fördraget har EU exklusiv befogenhet i frågor som omfattas av den gemensamma handelspolitiken. Åtaganden om immateriella rättigheter kan anses vara en del av den gemensamma handelspolitiken om de har en särskild koppling till internationell handel genom att de i) huvudsakligen syftar till att främja, underlätta eller reglera sådan handel, och ii) har direkta och omedelbara effekter på den. Syftet med fördraget om formgivningsrätt är att harmonisera förfarandena för ansökningar om industriell formgivning och därmed tillhandahålla gemensamma regler för sektorn. Fördraget bidrar till rättssäkerhet och konsekvens och gynnar därför formgivningssystemet. En harmonisering av de formella kraven och anståndsperioden bidrar till att de ekonomiska aktörerna kan delta i den internationella handeln på lika villkor.

Enligt artikel 3.2 i EUF-fördraget har unionen exklusiv befogenhet att ingå internationella avtal i den mån det kan påverka gemensamma unionsregler eller ändra räckvidden för dessa när åtagandena tillhör ett område som redan i stor utsträckning omfattas av sådana regler. En analys enligt artikel 3.2 måste beakta i) de områden som omfattas av unionsrätten och bestämmelserna i utkastet till internationellt avtal, ii) deras förutsebara framtida utveckling, och iii) deras art och

innehåll så att det går att fastställa huruvida ett sådant avtal kan äventyra den enhetliga och konsekventa tillämpningen av unionsbestämmelserna.

Det finns två EU-rättsakter och två lagstiftningsförslag för formgivning, vars relevans bör bedömas inom ramen för fördraget om formgivningingsrätt, nämligen direktiv 98/71/EG om mönsterskydd och förslag till direktiv om formskydd 2022/0392(COD) samt rådets förordning (EG) nr 6/2002 om gemenskapsformgivning och förslag till förordning om ändring av rådets förordning (EG) nr 6/2002 om gemenskapsformgivning och om upphävande av kommissionens förordning (EG) nr 2246/2002.

Syftet med direktivet om formgivningingsrätt från 1998 var inte att harmonisera hela lagstiftningen om formgivning, utan direktivet är avgränsat till de bestämmelser som har de mest omedelbara effekterna på den inre marknaden. Direktivet syftar till att harmonisera begrepp samt villkor för erhållande av skydd för formgivningar. Dessutom syftar direktivet till att innehållet i skyddet för formgivningar till dessa delar ska vara förenligt i alla medlemsstater. I artikel 6 i direktivet föreskrivs en anståndsperiod för att erhålla skydd för tidigare offentliggjorda formgivningar – samma sakfråga som artikel 6 i fördraget om formgivningingsrätt reglerar.

Det år 2022 föreslagna direktivet syftar till att harmonisera formgivningingsrätten inte bara i materiellt hänseende, utan även när det gäller vissa aspekter av förfarandet och registreringen. Det innehåller nya bestämmelser om krav för ansökningar, återgivning av formgivningen, ansökningsdag och senareläggning av offentliggörandet, vilka alla också regleras i fördraget om formgivningingsrätt.

Genom förordningen om gemenskapsformgivning från 2002 inrättas ett EU-omfattande system för att erhålla en gemenskapsformgivning som omfattas av ett enhetligt skydd. I förordningen fastställs också förfarandet för registrering av gemenskapsformgivningar vid Europeiska unionens immaterialrättsmyndighet. Alla bestämmelser i utkastet till fördrag om formgivningingsrätt har sina motsvarigheter i förordningen från 2002. Detta innebär att de åtaganden som EU gör i samband med ingåendet av fördraget om formgivningingsrätt tillhör ett område som redan omfattas av EU-rätten. Den år 2022 föreslagna förordningen syftar till att modernisera befintliga bestämmelser och förbättra tillgängligheten, effektiviteten och prisöverkomligheten hos EU:s formgivningingsskydd. Bestämmelser i fördraget om formgivningingsrätt är också förenliga i den föreslagna förordningen.

Baserat på det ovannämnda har kommissionen ansett att de frågor som omfattas av fördraget om formgivningingsrätt bör anses omfattas av unionens exklusiva befogenhet. Syftet är att bestämmelserna i fördraget ska vara förenliga med gällande EU-lagstiftning. De frågor som regleras i utkastet till fördrag om formgivningingsrätt omfattas av ett område som redan regleras av unionsrätten. Dessutom påverkas samma område av den förutsebara framtida utvecklingen av unionsrätten, vilket framgår av den föreslagna förordningen och det föreslagna direktivet. Det föreslagna direktivet reglerar och harmoniserar ytterligare förfarandekrav på formgivningsområdet jämfört med direktiv 98/71/EG och kommer endast att lämna en viss handlingsfrihet när det gäller förfarandefrågor till medlemsstaterna.

Utifrån nuläget kommer statsrådet att bedöma om fördraget omfattas av EU:s exklusiva befogenhet. Fördelningen av befogenheten ska ändå slutligen utvärderas när fördragstexten är färdig.

4 Fördragets rättsliga grund

Förhandlingar om ett fördrag förs på unionens vägnar enligt ett förfarande som avses i artikel 218 i EUF-fördraget. Den förfarandemässiga rättsliga grunden för förhandlingsmandatet och förhandlingsdirektiven är artikel 218.3 och 218.4 i EUF-fördraget. Den förfarandemässiga rättsliga grunden för att underteckna fördraget och för att ingå ett fördrag är artikel 218.5 i EUF-fördraget respektive artikel 218.6 i EUF-fördraget.

Rådets beslut om att underteckna fördraget kräver varken godkännande från eller samråd med Europaparlamentet. Rådets beslut om att ingå ett fördrag kräver ändå parlamentets godkännande i enlighet med artikel 218.6 a i EUF-fördraget. Parlamentet informeras i alla skeden av förfarandet i enlighet med artikel 218.10 i EUF-fördraget.

Den materiella rättsliga grunden för fördraget kan fastställas noggrant först när den slutliga fördragstexten är färdig. Mandatförslaget innehöll inget förslag till materiell rättslig grund. Preliminärt är ändå bedömningen att åtminstone artikel 114 i EUF-fördraget används som materiell rättslig grund (upprättande av den inre marknaden). Rådet ska då fatta sitt beslut med stöd av artikel 218.8 med kvalificerad majoritet under hela förfarandet.

5 Fördragets konsekvenser

Fördraget skulle göra formgivningssystemen mer harmoniserade, vilket i sin tur skulle bidra till det internationella formgivningssystemets funktion.

En världsomfattande harmonisering av formgivningsrättsprocesser kommer troligen att ha en positiv inverkan på den internationella handeln, eftersom skillnaderna i formgivningsrätten i olika länder kan snedvrider konkurrensen. En harmonisering av system med formgivningsskydd skapar likadana internationella verksamhetsbetingelser, vilket gynnar egenföretagare och enskilda upphovsmän, men även konsumenterna och samhällen. Dessutom underlättar en harmonisering av förfaranderegler samarbetet mellan de nationella myndigheterna.

Under förhandlingarna är syftet att bestämmelserna i fördraget ska följa gällande EU-lagstiftning. EU-lagstiftningen omfattar ändå ingen frivillig skyldighet att uppge ursprung och källa (se punkt 6).

Det fördrag som är föremål för förhandlingar väntas inte ha någon direkt effekt på statsbudgeten. Fördraget har troligen en positiv inverkan på handelsförbindelserna och samarbetet mellan Finland och EU samt mellan Wipos medlemsstater.

6 Fördragets förhållande till Finlands lagstiftning och grundlag samt till de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna

Enligt den nuvarande bedömningen skulle fördraget om formgivningsrätt endast innehålla bestämmelser som omfattas av EU:s exklusiva befogenhet. Därför ska fördraget i princip ingås som unionsfördrag. En slutlig bedömning av fördelningen av befogenheten kan göras först när förhandlingarna har slutförts och hela fördragstexten är färdig.

Fördragsutkastet är förenligt med Finlands grundlag och övriga lagstiftning.

Finlands mönsterrättslag (221/1971) innehåller inga bestämmelser om skyldigheten att uppge ursprung och källa. Bestämmelsen om skyldigheten att uppge ursprung och källa, som ingår i det nuvarande utkastet till fördrag, skulle ändå vara frivillig. Det innebär att bestämmelsen, om den infördes, inte skulle ålägga de fördragsslutande parterna att införa skyldigheten i den nationella lagstiftningen.

7 Ålands behörighet

Enligt den nuvarande bedömningen skulle fördraget inte innehålla några bestämmelser som med stöd av 18 § i självstyrelselagen för Åland (1144/1991) skulle omfattas av Ålands behörighet. Förhållandet mellan bestämmelserna i fördraget och Ålands behörighet kommer dock att bedömas noggrannare inom ramen för det slutliga innehållet i fördraget.

8 Behandling av fördraget i Europeiska unionens organ och de övriga medlemsstaternas ståndpunkter

EU:s ståndpunkter har beretts i rådets arbetsgrupp för immaterialrätt.

Enligt statsrådets nuvarande bedömning bör riksdagens ståndpunkt finnas tillgänglig innan mandatet antas i rådet i oktober och innan förhandlingarna fortsätter i november 2024.

9 Den nationella behandlingen av fördraget

U-skrivelsen behandlades i ett skriftligt förfarande inom sektionen Konkurrenskraft (EU 8) mellan den 2 och den 4 september 2024.

En utredning om förslaget till förhandlingsmandat överlämnades till riksdagen genom E-brev 49/2024 rd, daterat den 15 juli 2024.

10 Undertecknande och tillfällig tillämpning av fördraget samt fördragets ikraftträdande

Eftersom förhandlingarna fortfarande pågår, är det inte känt när fördraget ska undertecknas. Slutligt samförstånd om bestämmelsen om fördragets ikraftträdande har ännu inte nåtts. Enligt utkastet till fördrag ska fördraget träda i kraft tre månader efter att antingen tio eller trettio godkända parter som avses i artikel 27 i utkastet till fördrag har deponerat sina respektive ratifikationsinstrument eller anslutningsinstrument.

11 Statsrådets ståndpunkt

Enligt statsrådet är det viktigt att ingå ett fördrag om internationell formgivningingsrätt.

Statsrådet anser att det är mycket viktigt att EU kan bli part i fördraget och rösta med lika många röster som unionen har medlemsstater. Alternativt kan statsrådet godkänna en lösning där EU även bemyndigar medlemsstaterna att ansluta sig till fördraget, oberoende av unionens exklusiva befogenhet, om det leder till samma resultat.

Statsrådet anser att fördraget om formgivningingsrätt bör vara noggrant avgränsat och tydligt och att det inte bör omfatta skyldighet att uppge ursprung eller källa ens på frivillig basis.

Statsrådet har en flexibel attityd mot hur de viktigaste målen med fördraget uppnås.